

Prof. dr. Elma Durmišević

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

Elma Durmišević, PhD, associate professor

University of Sarajevo – Faculty of Philosophy

Pragmemi i pragmafrazemi plača na primjerima izabranih usmenih lirskonarativnih pjesama¹

Rad ima za cilj analizirati pragme i pragmafrazeme plača u korpusu usmenih lirskonarativnih pjesama – antologiji koju su priredile Đenana Buturović i Lada Buturović – kao i funkcije tih pragmemskih jedinica. Jezički izrazi kojima se opisuje plač, a u širem semantičkom i pragmatičkom polju i kontekstu, i bol, tuga, smrt, odraz su unutarnjeg emotivnog stanja pojedinca. Plač je auditivni jezički znak koji je nerijetko praćen gestama kao vizuelnim elementima, pa je i taj segment neverbalne komunikacije u središtu istraživanja. Kako su i geste u središtu istraživanja, tako ćemo izdvojiti i taktilne pragme koji pripadaju semantičko-pragmatičkom polju tuge, boli, plača. U radu je istaknuta varijantnost kao odlika usmene književnosti, jer upravo različite varijante balada donose različite pragme i pragmafrazeme plača. Plač se posmatra kao kulturološki fenomen, ali nerijetko i kao psihološki fenomen oslabljavanja od stresa.

Ključne riječi: pragmemi plača, pragmafrazemi plača, verbalna komunikacija, neverbalna komunikacija, usmena književnost, bosanski jezik

Pragmemes and Pragmaphrasemes of *Crying* in Selected Narrative Lyrical Poems¹

The aim of this paper is to analyse the pragmemes and pragmaphrasemes of *crying* in the corpus consisting of oral lyrical-narrative poems in an anthology edited by Đenana Buturović and Lada Buturović, as well as their functions. Linguistic expressions describing *crying*, and, in a wider semantic and pragmatic context also *pain*, *sorrow*, *death*, are an expression of an internal emotional state of an individual. *Crying* is an auditive linguistic sign frequently accompanied by gestures which are visual elements, hence that segment of nonverbal communication will also be part of the research.

Keywords: pragmemes of crying, pragmaphrasemes of crying, verbal communication, nonverbal communication, oral literature, Bosnian language

Introduction

This paper resulted from the corpus excerpted from the *Antologija bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama*, an anthology of the Bosniak oral lyrical poetry, edited by **Đenana Buturović**

¹ Rad ovog naslova predstavljen je kao referat na Naučnom skupu *U traganju za nepoznatom baštinom: U čast acc. prof. dr. Đenane Buturović* (28. 2. 2022).

¹ This paper was presented at the conference dedicated to the late academician Đenana Buturović: *U traganju za nepoznatom baštinom: U čast acc. prof. dr. Đenane Buturović* (28 February 2022).

Uvod

Rad je nastao na osnovu korpusa i građe ekscerpirane iz *Antologije bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama* koju su priredile i predgovor napisale Dženana Buturović i Lada Buturović (2002)². Korpus čine različite varijante balada o *Morićima*, *Hasanaginici*, odnosno one slične baladi *Smrt Omera i Merime*.³ Ta varijantnost i jeste jedna od odlika usmene književnosti, pa smo mogli primijetiti različite pragme i pragmafrazeme u varijantnim ostvarenjima balada. Primjeri koji to najbolje ilustriraju jesu različiti pragmafrazemi u varijantama *Balade o Morićima*: “**Ljuto plače** Morić majka/**Ljuto plače, kose guli**” (*Antologija*, 67) : “**Majka ciči, kose čupa**/oko sebe razbacuje” (*Antologija*, 70): “**Majka leti, ljuto cvili** /**Teško kune** čaršinlije” (*Antologija*, 73).⁴ U *Bazi frazema hrvatskoga jezika*⁵ zabilježen je frazem *plakati kao ljuta godina*⁶, tako da su navedeni frazemi s pragme i pragmafrazemskom funkcijom i značenjem plača s razlogom posmatrani kao varijante frazema koje svjedoče i o kreativnosti usmenog naratora. Osnovni semantem i pragmatičko polje jeste *bol* oko kojeg se nižu lekseme *plača*, *tuge* i *očaja*, praćene neverbalnim elementima guljenja/čupanja kose te razbacivanjem svega oko

and Lada Buturović (2002)² who also wrote a foreword to the book. The corpus consists of different variants of ballads on the Morić brothers, as well as the *Hasanaginica* ballad, i.e., poems that are similar to the ballad *Smrt Omera i Merime* [The Death of Omer and Merima]³. Variability is one of the characteristics of oral literature, where different pragmemes and pragmaphrasemes have been observed. Some of the most illustrative examples are different pragmaphrasemes in variants of the *Smrt braće Morića* [Death of the Morić Brothers] ballad: “**Ljuto plače** Morić majka/**Ljuto plače, kose guli**” [The Morić mother **bitterly cries/ Bitterly cries pulling her hair**]⁴ (*Antologija*, 67) : “**Majka ciči, kose čupa**/oko sebe razbacuje” [The mother wails, pulling her hair/throwing it around] (*Antologija*, 70): “**Majka leti, ljuto cvili** /**Teško kune** čaršinlije” [The mother runs, **bitterly wails/Heavily cursing** the townsmen] (*Antologija*, 73)⁵. *Baza frazema hrvatskoga jezika* [The Database of Phrasemes in the Croatian Language]⁶ contains the phraseme *plakati kao ljuta godina*⁷ [lit. to cry like a bitter

² Buturović, Dženana i Buturović, Lada: *Antologija bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama*, Sarajevo: Svjetlost, 2002. Dalje u tekstu: *Antologija*.

³ *Antologiju* čine i romanse, ali smo svjesno zaošli analizu pragme i pragmafrazema *plača* u romansama jer je tu riječ o *plaču* koji je obično izazvan *srećom* i neizmjernom *radošću*, suprotno polju *tuge* i *bola*, čiji smo okvir u radu mi postavili.

⁴ Isticanje naše; u ovom primjeru, kao i u svim ostalim.

⁵ Dalje u tekstu: *Baza*.

⁶ Vidjeti više na <https://frazemi.ihjj.hr/search/?q=plakati> (10. 3. 2026).

² Buturović, Dženana and Buturović, Lada: *Antologija bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama*, Sarajevo: Svjetlost, 2002. Further in the text: *anthology* or *Antologija*.

³ The anthology also contains romances but we have deliberately avoided the analysis of pragmemes and pragmaphrasemes of *crying* in those poems since such cases the emotion causing crying is usually *happiness* and immeasurable *joy*, which is the opposite of *sorrow* and *pain* treated in this analysis.

⁴ The translation is provided in square brackets and, in the case of some additional clarifications, the round bracket is used. It is important to emphasise that the translation is informative: stylistically marked language of the ballads is in many cases impossible to translate word-by-word into English, in addition to the difficulty of translating metaphorical meanings and collocations that do not exist in the anglophone cultures. Still, the reader will, hopefully, be provided with some images and the flow of the narrative in the selected examples.

⁵ Emphasis by the author in this as well as in all other examples.

⁶ Further in the text: *database*.

⁷ See more at: <https://frazemi.ihjj.hr/search/?q=plakati> (10 March 2026).

sebe. Suze, plač i vapaj su, uglavnom, ženski – majčin ili od drage, no katkad pripadaju i muškarcu – pa je i ekspresija te boli prilično intenzivna: “**Proli suze** Morić Ibro” (*Antologija*, 74); “**Ciknu Ibro kao guja ljuta**” (*Antologija*, 125). U radu ćemo se dalje baviti pragmalingvističkom analizom odbačenih primjera pragmemi i pragmafrazema *plača*, pa slijedeći tu zamisao, neophodno se pozabaviti plačem kao psihološkim fenomenom.

O plaču

Plač je predmet savremenih istraživanja iz različitih disciplina: psihologije, književnosti, sociologije, antropologije, teologije, lingvistike. Nerijetko mu se pristupa i interdisciplinarno, kao, npr., pragmalingvistički pristup, jer je pragmalingvistika u svojim proučavanjima, širini zadataka i ciljeva, upravo interdisciplinarna, krosdisciplinarna i koristi saznanja, metode i alate različitih disciplina ne bi li došla do konačnog cilja, a to je osvještavanje polja totalne komunikacije (Pintarić, 2022: 41–44), vodeći računa i o kulturološkom⁷ aspektu *plača*, pa i svemu onome što *plač* podrazumijeva: *tuga*, *bol*, *suze*, *smrt* i sl.⁸ Istraživanja su pokazala da se, zahvaljujući *plaču*, oslobađamo stresa i doživljamo jednu vrstu katarze i novog početka. *Plačem* pokazujemo da smo ranjivi, tražimo suosjećanje, pa tako

year, i.e. to cry bitterly], hence, said phrasemes with the pragmatic function and meaning of *crying* have been rightfully observed as variants of phrasemes that demonstrate the creativity of the narrator. The main semantem and the pragmatic fed is *pain* with the lexemic nodes such as *crying*, *sorrow* and *despair*, together with the nonverbal elements of *hair pulling* and *throwing everything around*. Tears, crying and outcry are mainly of a woman, be it a mother or a beloved, but sometimes they are also of a man, in which case the expression of pain is rather intensive: “**Proli suze** Morić Ibro” [Morić Ibro **shed the tears**] (*Antologija*, 74); “**Ciknu Ibro kao guja ljuta**” [Ibro **shrieked like a fiery viper**] (*Antologija*, 125). We will further provide in this paper a pragmalinguistic analysis of the selected examples of pragmemes and pragmaphrasemes of *crying* and, in that regard, it is necessary to first discuss the notion of crying as a psychological phenomenon.

On *Crying*

Crying is analysed in different disciplines: psychology, literature, sociology, anthropology, theology, linguistics. The phenomenon is frequently approached from an interdisciplinary angle, for example by pragmalinguistics, since it is a discipline interdisciplinary and crossdisciplinary by scope and goals of the analysis, using the findings, methods and tools of different disciplines in order to reach the ultimate goal, which is shedding light on the field of total communication (Pintarić, 2022: 41–44), taking into account also the culturological aspect⁸ of *crying* and everything else that the phenomenon entails: *sorrow*, *pain*, *tears*, *death*, etc.⁹ Research

⁷ Patrijarhalna kultura u kojoj i danas egzistiramo, a protiv koje se nesumnjivo borimo, razvila je niz negativnih stereotipa, prije svega rodni, koji plač smatraju negativnom emocijom zabranjenoj muškarcima, a uglavnom rezerviranoj za žene i djecu (žensku).

⁸ Ovdje svjesno izostavljamo uzročno-posljedičnu vezu *plača* i *sreće* (*plakati od sreće*), *smijeha* i *suza* (*smijati se do suza*) jer se kontekst ekscerpiranih primjera usmenolirskih pjesama ne uklapa u to semantičko-pragmatičko polje.

⁸ Patriarchal culture in which we continue to live and are, undoubtedly, fighting against, has brought about a number of negative stereotypes, primarily those related to gender, which consider crying a negative emotion forbidden to men, primarily reserved for women and (female) children.

⁹ Here, we have deliberately left out the casual relationship between *crying* and *happiness* (*to cry/weep with joy*), *laughter* and *tears* (*to laugh until you cry*) for the context of the selected examples

i *komuniciramo* s drugima.⁹ *Plač* se prvenstveno vidi na licu, u mimici mišića lica i u očima, ali i cijelo tijelo sudjeluje u plakanju: grčenje tijela, stiskanje očiju, podrhtavanje brade, brisanje očiju, kršenje ruku (Pintarić, 2010: 95–96). *Plač* je auditivni znak koji se realizira zvukom i glasom, ali je praćen i gestama kao vizuelnim elementima (Ibid., 90). U Klaićevom *Velikom rječniku stranih riječi, izraza i kratica* (1968: 749) navodi se leksema *lamentacija* koja potječe iz latinskog jezika, od glagola *lamentirati* u značenju *naricati, tugovati*, ali i *jadikovati, tužiti se na sudbinu, lelekat*, a imeničke lekseme na koje nas sinonimno upućuje jesu: *žalovanje, jadikovanje, teškanje, jadanje, tužaljka, tužnja, naricaljka, kukanje, plač; jauk*. U *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović et al., 2010: 904) *plač* je “psihofiziološka pojava karakteristična za čovjeka koja se očituje lučenjem suza i ob. ispuštanjem otegnutog jednoličnog ili zavijajućeg glasa; izaziva je trpljenje fizičke ili duševne boli ili dr. jakih osjećanja”, a glagol *plakati* u prenesenom ekspresivnom značenju znači i “tugovati, tužiti, žaliti” (Ibid., 905).

Etimologija lekseme *plač* nam pokazuje čvrstu vezu ovog auditivnog znaka sa gestama i neverbalnim elementima koji prate *plač*: *plač* < grč. *plesso* (tučem, udaram) < pie. **plāk* (udarati, tući); lat. *plaga* (udarati) (Pintarić, 2010: 90). Zvuk i pokret u jeziku neodvojivi su, povezani i isprepleteni (Guberina, 1952). To se jasno vidi u primjerima pragmafrazema *plača*, npr.: “**Ljuto ciči** Morić majka/ruse **kose** majka **čupa**” (*Antologija*, 70), gdje majka, pored intenzivnog *plača* predstavljenog pragmafrazemskom jedinicom *ljuto ciči*, istovremeno i *kose čupa*. Gradacijski se taj vizuelni i

has shown that, owing to *crying*, we are relieved from stress, experiencing a form of a catharsis and a new beginning. *Crying* shows our vulnerability as we seek for empathy, communicating thus with others.¹⁰ *Crying* is primarily seen on the face, in the mimics of face muscles and the eyes, but the entire body participates in the process: the body twitches, eyes are squinting, chin is quivering, while we wipe off the tears and cross the hands (Pintarić, 2010: 95–96). *Crying* is an auditive sign realized through sound and voice, but also followed by gestures as visual elements (Ibid., 90). Klaić’s dictionary of foreign words and expressions (1968: 749) mentioned the lexeme *lamentation* which stems from the Latin verb *to lament* meaning to express deep sorrow, to be sad, but also to moan and wail over the fate, while the synonymic nouns entail a number of stylistically marked expressions pertaining different degrees of sorrow: *žalovanje, jadikovanje, teškanje, jadanje, tužaljka, tužnja, naricaljka, kukanje, plač; jauk*. In the Bosnian language dictionary by Halilović et al. (2010: 904), *crying* is defined as “a psychophysiological phenomenon characteristic of humans and observed by lacrimation and sounding of a monotonous or howling sound; it is caused by physical or emotional pain or other strong feelings,” while the verb *to cry* carries a connotative meaning of being in a state of sorrow and regret (Ibid., 905).

Etymology of the lexeme *crying* indicates a strong relationship of this auditive sign with gestures and nonverbal elements that characterise it: *crying* < Greek *plesso* (to beat, to hit) < PIE. **plāk* (beating, hitting); Latin. *plaga* (to hit) (Pintarić, 2010: 90). The sound and the motion in language are inseparable, connected and intertwined (Guberina, 1952). That is clearly observed in pragmaphrasemes of *crying*, for example, “**Ljuto ciči** Morić majka/ruse **kose** majka **čupa**” [The Morić mother **shrieeks bitterly/pulling** her golden hair] (*Antologija*, 70), where the

⁹ Podsjetimo se da je prva komunikacija novorođenčeta upravo putem *plača*. Neartikulirani spontani *plač/vrisak* iskonski je prvi komunikacijski čin već po rođenju.

of the lyrical ballads is not part of the semantic and pragmatic field.

¹⁰ We should remember that the newly born first communicates through crying. Inarticulate, spontaneous crying/screaming is the first communicative act upon birth.

taktilni pragmafrazem (*kose čupa*) ovdje razumijeva kao dodatno i svjesno zadavanje sebi fizičkog bola, ne bi li se kako umanjila psihička bol (zbog odvođenja sinova i kasnije njihovog pogubljenja). Gestovni kod preteča je jezika, odnosno verbalnog koda (Pintarić, 1997: 253). Verbalni kod najčešće možemo kontrolirati, a neverbalni – posebno kad se radi o izrazima lica – teže je kontrolirati jer su to, uglavnom, nevoljni i spontani izrazi emocija (Rezić i Bonetti, 2021: 51). Sve su to razlozi zašto neverbalna komunikacija upotpunjuje verbalnu te, uzimajući u obzir i neverbalni kod, komunikacija postaje omniprisutna.

Pragmemi i pragmafrazemi – pragmatika i pragmalingvistika

Pragmatika je riječ grčkog porijekla (*pragmatikos*) i znači ‘radnju, čin, posao’, proučava komunikacijska sredstva s obzirom na čovjeka: šta se događa s čovjekom kada daje i prima saopćenja; od čega zavisi oblik komuniciranja i kako kultura mijenja komunikacijski čin (Simeon, 1969: 125–126). Pragmalingvistika je naziv za uži dio pragmatike koji se bavi proučavanjem upotrebe jezika sa stanovišta strukturnih mogućnosti određenog jezika (Kristal, 1988: 194). Svaka upotreba jezika je djelovanje, što uključuje kontekst: govornika i sugovornika, te kako govornikov iskaz djeluje na sugovornika, ali i kako cijeli niz ekstralingvističkih faktora utječe na komunikaciju (Austin, 2014). To je disciplina koja proučava polja totalne komunikacije koja podrazumijeva sva čovjekova osjetilna i spoznajna područja. Osnovna i najmanja jedinica pragmalingvistike na leksičkom nivou je *pragmem*; na nivou rečenice ili iskaza je *govorni čin*,¹⁰

¹⁰ Mnogi (pragma)lingvisti smatraju *govorni čin* osnovnom jedinicom pragmatike, odnosno

mother, in addition to intense crying observed in the pragmaphraseme *shrieks bitterly* is also *pulling her hair*. Gradationally, that visual and tactile pragmaphraseme (*pulling her hair*) is here understood as a deliberate causation of physical pain in order to diminish psychological one (seeing her sons being taken away and later also executed). Gestures precede language, i.e., the verbal code (Pintarić, 1997: 253). The verbal code can be managed, unlike the nonverbal – especially facial expressions, which is more difficult to manage for those are mostly involuntary and spontaneous emotional expressions (Rezić and Bonetti, 2021: 51). Those are all reasons why nonverbal communication complements the verbal and, considering also the nonverbal code, communication becomes omnipresent.

Pragmemes and Pragmaphrasemes – Pragmatics and Pragmalinguistics

Pragmatics is the word of Greek origin (*pragmatikos*), meaning ‘action, act, business’ and it studies communication means in relation to man: what happens when a person gives or hears an announcement; what is a form of communication dependent upon and how a culture changes a communicative act (Simeon, 1969: 125–126). Pragmalinguistics is the term concerning a narrower aspect of pragmatics as it studies the use of language from the perspective of structural abilities of a certain language (Crystal, 1988: 194). Every use of language is an activity and it includes a context: a speaker and an interlocutor, as well as the way in which the speaker’s utterance affects the interlocutor, but also an array of other extralinguistic factors that affect communication (Austin, 2014). It is a discipline studying the field of total communication entailing human senses and areas of cognition. The basic and the smallest unit of pragmalinguistics at the lexical level is *pragmeme*, at the level of sentences and utterances it is the speech act,¹¹ while

¹¹ Many (pragma)linguists consider the speech act the basic unit of pragmatics, i.e., pragmalinguistics, save for the *pragmemes* from the pragmalinguistic analyses. See more in Bakšić and Bulić (2019: 34–43).

a na nivou teksta osnovna jedinica je *diskurs*. *Pragmem* je, slijedeći definiciju koju daje N. Pintarić, najniža jedinica u pragmatičnom opisu koja se u jeziku može izraziti leksemima (Pintarić, 2002: 38). To su multifunkcionalne jedinice s funkcijama afektivnosti, senzitivnosti, ikoničnosti, modalnosti, konotativnosti, deiktičnosti, proksemičnosti, višeznačnosti, ekspresivnosti, eksplicitnosti/implicitnosti, imperativnosti, pueritivnosti, gestualnosti, dijalognosti, metaforičnosti (Ibid., 102). Jedan pragmem ne mora biti nosilac svih ovih funkcija, ali većinu njih možemo prepoznati, naravno, uključujući kontekst i kolokacije kao pomoć u prepoznavanju ovih odlika. Pragmem posmatramo u jednom širokom pragmatičkom kontekstu koji podrazumijeva “opći višeslojni znak u kojemu su sadržani, posredno ili neposredno, svi neverbalni elementi” (Ibid., 42).

Frazemi koji u svom sastavu imaju pragmem jesu *pragmafrazemi* (Pintarić, 2010: 43). Pod frazemimima podrazumijevamo one ustaljene ekspresivne skupove riječi koji imaju preneseno značenje i reproduciraju se u gotovom obliku (Tanović, 2000). S obzirom na ranije spomenutu varijantnost kao odliku balade, u ovom kontekstu pod frazemom, odnosno pragmafrazemom, smatrat ćemo i one frazemske jedinice koje se u odnosu na postojeće, u rječnicima i bazama uvriježene frazemske jedinice, odlikuju kreativnom energijom usmenog naratora – one stilski i semantički modificirane.

Pragmemi *plača*

Važan predmet proučavanja ili pitanje pragmalingvistike jeste *izbor*, pa se tako i u našem radu postavlja pitanje *izbora*. Zašto

pragmalingvistike, izuzimajući *pragmeme* iz pragmalingvističke analize. O tome vidjeti više u Bakšić i Bulić (2019: 34–43).

at the textual level it is *discourse*. Following Pintarić's definition, the smallest unit in a pragmatic description that can be expressed through lexemes is *pragmeme* (Pintarić, 2002: 38). Those are multifunctional units expressing affectivity, sensitivity, iconicity, modality, connotation, deixis, proxemics, polysemy, expressivity, explicitness/implicitness, imperativeness, puerility, gesticulation, dialogue, metaphor (Ibid., 102). A single pragmeme does not necessarily have to carry all these functions, but we can identify most of them, including the context and collocations as an aid in recognising these characteristics. Pragmeme is observed within a wide spectre of pragmatical context that entails “a general multi-layered sign that contains directly or indirectly all nonverbal elements” (Ibid., 42).

Phrasemes that contain a pragmeme are *pragmaphrasemes* (Pintarić, 2010: 43). Phrasemes are the standard expressive sets of words the meaning of which is connotative and which are reproduced as wholes (Tanović, 2000). Considering the aforementioned variability as a characteristic of the ballad, in this context, we use the phraseme, i.e., the pragmaphraseme, also to encompass the phrasemetic units which, in contrast to the ones found in dictionaries and corpora, are characterised by a creative energy of the narrator of the oral poetry – the ones stylistically and semantically modified.

Pragmemes of *Crying*

An important segment of the analysis or the pragmalinguistic issue is the *choice*, which arises in this paper as well. Why does a speaker choose a certain linguistic unit over some other? Different linguistic means cause different effects. The selection of a certain lexeme transfers the speaker's interpretation, behaviour, effect upon the interlocutor. In that regard, Prčić (1997: 27), following Radovanović, considers the *linguistic context* – which entails the selection of lexemes at a paradigmatic level, their usage at the syntagmatic level “including the grammatical (structural) relationships between them” (Ibid., 56–57) – part of *extralinguistic context*, which entails temporal, social, individual, general cultural actors “contributing to the

govornik bira određenu jezičku jedinicu, a ne neku drugu? Različita jezička sredstva izazivaju različite efekte. Izbor određene lekseme prenosi govornikovo tumačenje, ponašanje i tako djeluje na drugog, na sugovornika. Tako Prčić (1997: 27), slijedeći Radovanovića, smatra da je *jezički kontekst* – što podrazumijeva izbor leksema na paradigmatskoj ravni, njihovu upotrebu na sintagmatskoj ravni – “uključujući gramatičke (strukturne) odnose među njima” (Ibid., 56–57) – dio *vanjezičkog konteksta*, koji podrazumijeva vremenske, društvene, individualne, opće kulturne činioce “koji doprinose uspostavljanju neke komunikacije” (Ibid., 67 – 69) u jeziku. Ovo jesu i temelji i postavke stilistike, ali su ujedno i postulati pragmalingvistike koja teži naučnoj otvorenosti i interdisciplinarnosti.

Analizirajući korpus izabranih usmenih lirskonarativnih pjesama, pragmemi smo klasificirali vodeći se morfološkim kriterijem, odnosno kriterijem vrste riječi, na *glagolske pragmemi plača*, *imeničke pragmemi plača*, *pridjevske pragmemi plača*, *priloške pragmemi plača* i *uzvične pragmemi plača*.¹¹

Glagolski pragmemi plača

Glagolskim pragmemima *plača* u ovom radu smatramo sve one glagolske leksem-ske jedinice kojima se izražava *plač*, ali i *tuga*, *bol*: “**Plače** Ale i doživlje majku” (*Antologija*, 37); “a u kuli čedo **zaplakalo**” (*Antologija*, 43) – glagol (*za*)*plakati* smatra se paralingvističkim pragmemom žalosti i auditivni je pragmem *plača*; “pa **zavika** stara nena: / ‘Bogom braćo, svi kovači, / Ne dajte mi oba sina...’” (*Antologija*, 68) – sasvim

initiation of a form of communication” (Ibid., 67–69) in language. These are the foundations and the main characteristics of stylistics as well as postulates of pragmalinguistics that thrives towards scientific openness and interdisciplinarity.

By analysing the corpus of the selected oral lyrical ballads, we have classified pragmemes within the morphological criterion, i.e., through parts of speech, into *verbal pragmemes of crying*, *nominal pragmemes of crying*, *adjectival pragmemes of crying*, *adverbial pragmemes of crying* and *exclamative pragmemes of crying*.¹²

Verbal Pragmemes of Crying

This paper considers verbal pragmemes of *crying* all verbal lexemic units expressing *crying* as well as *sorrow* and *pain*: “**Plače** Ale i doživlje majku” [Ale’s **crying**, calling for his mother] (*Antologija*, 37); “a u kuli čedo **zaplakalo**” [and in the tower a child **started crying**] (*Antologija*, 43) – the verb *to (start) cry* is considered a pragmalinguistic pragmem of sorrow and an auditive pragmem of *crying*; “pa **zavika** stara nena: / ‘Bogom braćo, svi kovači, / Ne dajte mi oba sina...’” [and the old mother **screamed**: / ‘By God, brothers, all you blacksmiths, / do not let them take away both my sons...’] (*Antologija*, 68) – it is clear that the verb *to scream* is a pragmatic field of emotions such as grievance, as well as fear (of the inevitable death of her sons). The auditive pragmem (*to scream*) carries here also an implicit meaning of an immense *pain* and *despair* over a possible loss of her sons, hence, the mother’s *screaming*, caused by the tragic event is interpreted as a call to others to act – the mother is calling the people to help save her sons; “ma-jka **ciči**” [the mother is **wailing**] (*Antologija*, 70); “tad **zacvili** i **zavrišća**” [then she **started wailing** and **screamed**] (*Antologija*, 75); “a **zavrišta** sedam sirotica” [and the seven orphan girls **started screaming**] (*Antologija*, 161); “Što no **kuka** po jaciji” [who **is wailing** on at the Isha hour] (*Antologija*, 87); “sve Sarače **rasplakala**” [she **caused** all of the Sarači [street] **to cry**]

¹¹ Ovdje nećemo navoditi primjere pragmemi koji su sastavni dio pragmafrazema *plača* – da ne ponavljamo jezičke jedinice i ne opterećujemo tekst.

¹² We will not mention here the examples of pragmemes which are primary constituents of the pragmaphrasemes of *crying* – in order not to repeat the linguistic units and thus burden the text.

je jasno da glagol *zavikati* pripada pragmatičkom polju emocija, kao što je žalost, ali i strah (zbog smrti sinova koja je neminovna). Auditivni pragmem (*zavika*) ovdje implicitno podrazumijeva i veliki *bol* i očaj zbog mogućeg gubitka sinova, pa majčina *vika*, prouzrokovana tim tragičnim događajem, tumači se kao poziv drugima na djelovanje – majka poziva druge da joj pomognu spasiti sinove; “majka **ciči**” (*Antologija*, 70); “tad **zacvili** i **zavrišća**” (*Antologija*, 75); “a **zavrišta** sedam sirotica” (*Antologija*, 161); “Što no **kuka** po jaciji” (*Antologija*, 87); “sve Sarače **rasplakala**” (*Antologija*, 65); “**uzdisala**, Mehu spominjala” (*Antologija*, 93) – auditivni pragmemi: *cičati*, *zacviliti*, *zavrišćati*, *zavrištati*, *kukati*, *rasplakati*, *uzdisati* pragmemi su sa afektivnom i ekspresivnom funkcijom kojom se iskazuju negativne emocije žalosti. Intenzitet žalosti u auditivnom kontekstu gradacijski je najveći kod glagola *zavrištati/zavrišćati* i *zakukati*, ali implicitna jačina bola koja ne “izlazi vani kroz vrisak ili krik”, već se zadržava u tijelu i kao da prelazi u fizičku bol, oslikava se u pragmemskim jedinicama *cičati*, *zacviliti*, a najslabijeg auditivnog intenziteta jeste pragmem *uzdisati*.

Glagolski pragmemi *smrti* su: “je li ti žao što ćeš **umrijeti**” (*Antologija*, 54); “**crče** majka” (*Antologija*, 86); “ko omrkne, **ne osvane**” (*Antologija*, 76); “Neću, Bogme, da ću **poginuti**” (*Antologija*, 89); “**izginula** vojska” (*Antologija*, 146); “jer Imšir-beg bana **pogubio**” (*Antologija*, 90); “pa će reći da si m’ **umorila**” (*Antologija*, 99); “da **preminu** Melečhana mlada” (*Antologija*, 157); “**trune**, **vene**, zlato neharato” (*Antologija*, 139). Funkcija višeznačnosti i ikoničnosti nameće se kao dominantna u posljednjem primjeru gdje je kraj ljudskog života aluzija na cvijeće (biljke) (*trune*, *vene*). Pragmemi *bola* i *bolesti* (najčešće u prenesenom značenju) su: “odmah je je **zabolila**

(*Antologija*, 65); “**uzdisala**, Mehu spominjala” [she **had sighed** mentioning Meho] (*Antologija*, 93) – the auditive pragmemes stylistically marked and expressed in the Bosnian language as *cičati*, *zacviliti*, *zavrišćati*, *zavrištati*, *kukati*, *rasplakati*, *uzdisati* carry an affective and expressive function showing negative emotions of sorrow. The intensity of sorrow in an auditive context is gradationally the largest code of the verb *zavrištati/zavrišćati* [to start screaming] and *zakukati* [to start wailing], but the implicit strength of the pain, which does not “present itself through a scream or a shriek” but is rather contained in the body as if transgressing into physical pain, is presented in the pragmemic units stylistically marked in the Bosnian language as *cičati* [to squeal], *zacviliti* [to whimper], while the weakest auditory pragmememe is *uzdisati* [to sigh].

Verbal pragmemes of *death* are: “je li ti žao što ćeš **umrijeti**” [are you sorry that you’ll **die**] (*Antologija*, 54); “**crče** majka” [the mother **died**] (*Antologija*, 86); “ko omrkne, **ne osvane**” [who falls asleep **does not wake**] (*Antologija*, 76); “Neću, Bogme, da ću **poginuti**” [I won’t, my God, I will **die**] (*Antologija*, 89); “**izginula** vojska” [the army **died**] (*Antologija*, 146); “jer Imšir-beg bana **pogubio**” [for Imšir bey had the ban (the ruler) **executed**] (*Antologija*, 90); “pa će reći da si m’ **umorila**” [and they’ll say you’ve **taken the light out of me**] (*Antologija*, 99); “da **preminu** Melečhana mlada” [and the young Melečhana **passed away**] (*Antologija*, 157); “**trune**, **vene**, zlato neharato” [the unfortunate gold is **rusting**, **withers away**] (*Antologija*, 139). The polysemic function and iconicity is dominant in the last example where the end of human life is an allusion of flowers (plants) (*rusting*, *withering*). Pragmemes of *pain* and *disease* (most frequently expressed connotatively) are: “odmah je je **zabolila** glava” [her head immediately **started hurting**] (*Antologija*, 55); “**Razbolje** se lijepa Elmaza” [the beautiful Elmaza **has fallen ill**] (*Antologija*, 139); “čini mi se, **preboljet** je neću” [it seems to me I **won’t recover**] (*Antologija*, 61), while the pragmemes of *sorrow* are: “Delibaše **sažališe**” [Delibasha (commanders of delis, Ottoman period) **took pity**] (*Antologija*, 68); “ko što Mujo **jaduje** za Zlatom” [just like Mujo **grieves** for Zlata] (*Antologija*, 112). In the

glava" (*Antologija*, 55); "**Razbolje se** lijepa Elmaza" (*Antologija*, 139); "čini mi se, **preboljet** je neću" (*Antologija*, 61), a pragmemi *tuge*: "Delibaše **sažališe**" (*Antologija*, 68); "ko što Mujo **jaduje** za Zlatom" (*Antologija*, 112). U analizi, izdvajamo pragmem *razbacivati* "oko sebe **razbacuje**" (*Antologija*, 70), a koji je prostorni gestem pragmem kojim se izražava veliki intenzitet bola, kojeg se subjekt pokušava osloboditi tako što baca stvari oko sebe; on je donekle i taktilni pragmem; kao i pragmem *utješiti*: "ko će mene **utješiti**" (*Antologija*, 77) – ovaj pragmem je kontekstualno vezan za *plač*, *bol* ili *tugu* – tješi se riječima, ali i *dodirom*, *zagrljajem*. Tješi se neko ko je doživio tugu ili bol, pa je ovaj pragmem dubinski implicitno povezan s pragmemima *tuge*.

Imenički pragmemi *plača*

Za razliku od glagolskih pragmemi *plača* koji dominiraju u izabranom korpusu i koje smo detaljno analizirali, svi imenički pragmemi *plača* ekscerpirani iz *Antologije*, nisu analizirani. Razlog je što su oni nerijetko dio pragmafrazema *plača*, tako da smo izbjegli nepotrebno ponavljanje analize leksičkih jedinica koje imaju funkciju pragmemi. Primjeri koje smo izdvojili, a nisu dio pragmafrazemske jedinice, jesu vizuelni pragmemi – "Banjaluko, velika žalosti" (*Antologija*, 90); "**suze** krije" (*Antologija*, 139) te auditivni i vizuelni pragmem: "kroz **plač** govorila" (*Antologija*, 141) – koji su eksplicitni, ekspresivni i konotativni. Sasvim očigledno, žalost se može primijetiti kroz geste tijela i mimiku lica, a *plač* možemo vidjeti i čuti. Izdvojeni primjer pragmemi žalost koji se referira na prostor Banjaluke "Banjaluko, velika žalosti" (*Antologija*, 90), ovdje smatramo vizuelno-spacijalnim pragmemom, odnosno komunikacijskim kodom

analysis, we separate the pragmemi *razbacivati* [to scatter, to strew] "oko sebe **razbacuje**" [**scatters around**] (*Antologija*, 70), which is a spatial pragmem expressing a high intensity of pain that the subject is trying to free oneself from by scattering things around; it is, to an extent, a tactile pragmem; as well as the pragmemi *utješiti* [to console]: "ko će mene **utješiti**" [who will **console me**] (*Antologija*, 77) – this pragmem is contextually tied to *crying*, *pain* and *sorrow* – one consoles by words, as well as by *touch*, a *hug*. A person experiencing sorrow or pain is consoled, so this pragmem is implicitly tied to the pragmemi of *sorrow*.

Nominal Pragmemes of *Crying*

Unlike the verbal pragmemes of *crying* which dominate the selected examples and which we have analysed in detail, the nominal pragmemes of *crying* excerpted from the anthology are not analysed. The reason is that they are frequently part of the pragmaphraseme of *crying* and in order to avoid the unnecessary repetition of the analysis of the lexical units functioning as pragmemes. The examples we have separated and which do not constitute the pragmaphrasemic units are visual pragmemes – "Banjaluko, velika žalosti" [Banja Luka, you great **sorrow**] (*Antologija*, 90); "**suze** krije" [hiding **the tears**] (*Antologija*, 139), as well as the auditive and visual pragmemi: "kroz **plač** govorila" [she said through **tears**] (*Antologija*, 141) – which are explicit, expressive and connotative. Quite obviously, *sorrow* can be observed through gestures of the body and mimics of the face, while *crying* can be both seen and heard. The selected example of the pragmemi *sorrow* which refers to the area of Banja Luka, a town, "Banjaluko, velika žalosti" [Banja Luka, you great sorrow] (*Antologija*, 90), is here considered a visual and spatial pragmemi, i.e., a communicative code where the Banja Luka topos is, in fact, a unit of measure of sorrow and sadness.

Adjectival Pragmemes of *Crying*

Just as is the case with the nominal pragmemes of *crying*, the adjectiva pragmemes are

gdje je topos Banjaluke, zapravo, mjerna jedinica žalosti i tuge.

Pridjevski pragemmi plača

Pridjevski pragemmi *plača*, kao i imenički, nerijetko su dio pragmafrazema, pa ih iz toga razloga ne analiziramo zasebno, a oni koje smo uspjeli izdvojiti, jer funkcioniraju i bez pragmafrazemske odrednice, jesu: “žalosna pjesnaca” (*Antologija*, 21); “do mezarra **jadan** i žalostan” (*Antologija*, 54); “kaži meni, što si **neveseo**” (*Antologija*, 94), “**mr-tav** babo svate dočekati” (*Antologija*, 136); “u kljunu joj zrno **jadikovo**” (*Antologija*, 112) – svi su vizuelni pragemmi *tuge* i *smrti*. Izdvojit ćemo pridjevski pragemm “u kljunu joj zrno **jadikovo**” koji se odlikuje ikoniznošću, metaforičnošću, konotativnošću i višeznačnošću; naime, ‘zrno jadikovo’ jeste sjeme žalosne vrbe, i ovaj pragemm, uz ranije nabrojane funkcije, naslućuje daljnji tok radnje u analiziranom narativu – *tugu* i očaj.

Priloški pragemmi plača

Ovi pragemmi nisu frekventni, ali oni koje smo izdvojili zanimljivi su zbog gradacijskog elementa, odnosno elementa komparacije *tuge* i žalosti – “Je li ti žao što ćeš umrijeti” (*Antologija*, 54) : “Još žali je stare majke!” (*Antologija*, 80). Govorniku teže pada *bol* koju osjeća zbog majčine *tuge* nego zbog vlastite *smrti*. I ovo su neke univerzalne moralne vrijednosti altruizma koje prepoznajemo i u usmenoj književnosti.

Uzvični pragemmi plača

Uzvični pragemmi *plača* izuzetno su konotativni i kontekstualizirani, ali i višeznačni:¹²

¹² U nekom drugom kontekstu, ovi uzvici bili bi pragemmi straha, iznenađenja, sreće, ljubavi. O tome vidjeti više u Durmišević-Cernica (2014).

frequently part of pragmaphrasemes, thus we do not analyse them separately. The following examples, however, function without the pragmaphrasemic determinant: “žalosna pjesnaca” [a **sad** poem] (*Antologija*, 21); “do mezarra **jadan** i žalostan” [**miserable** and **pitiful** to the grave] (*Antologija*, 54); “kaži meni, što si **neveseo**” [tell me, why are you so **unhappy**] (*Antologija*, 94), “**mrtav** babo svate dočekati” [**dead** father shall greet the wedding party] (*Antologija*, 136); “u kljunu joj zrno **jadikovo**” [in her bill a **moaning** grain] (*Antologija*, 112) – all these are visual pragemmes of *sorrow* and *death*. Here we will separate the pragemme “u kljunu joj zrno **jadikovo**” [in her bill a **moaning** grain] characterised by iconicity, metaphorical and connotative potential, as well as polysemy: ‘zrno jadikovo’ [a **moaning** grain] is the weeping willow seed. This pragemme, with the previously-mentioned functions, indicates the further development of the storyline in the analysed narrative – *sorrow* and *despair*.

Adverbial Pragemmes of Crying

These pragemmes are not frequent, but the ones we analyse are interesting because of the gradation, i.e., comparative elements of *sorrow* and *sadness* – “Je li ti žao što ćeš umrijeti” [Are you sorry that you’ll **die**] (*Antologija*, 54): “Još žali je stare majke!” [I feel **more sorry** for my old mother!] (*Antologija*, 80). The speaker is facing a more difficult *pain* because of his mother’s *sorrow* than because of his own *death*. These are also some universal moral altruistic values recognised in oral literature.

Exclamative Pragemmes of Crying

Exclamative pragemmes of *crying* are exceptionally connotative and contextualised, as well as polisemic:¹³ “**Oj**, boga mi, mila majko moja, sinoć ti je Omer počinuo” [**Oh**, I swear by God, my good mother, your Omer died last night] (*Antologija*, 99); “**Ah** boga mi, Travanjko djevojko, ti ćeš opet Ahmed-bega naći, a ja nikad za

¹³ In another context, these exclamations are treated as pragemmes of fear, surprise, happiness and love. See more in Durmišević-Cernica (2014).

“Oj, boga mi, mila majko moja,/sinoć ti je Omer počinuo” (*Antologija*, 99); “Ah boga mi, Travanjko djevojko,/ti ćeš opet Ahmed-bega naći,/a ja nikad za života zlate” (*Antologija*, 114); “Isaj-beže, **jaoj** srce moje!” (*Antologija*, 152). Njihovo značenje i funkcija uvjetovani su iskazom koji slijedi, najčešće vokativnom eksklamacijom (*boga mi, mila majko moja, srce moje*).¹³

Pragmemi *plača* u analiziranom korpusu ostvarili su se uglavnom kroz glagole, i to kao auditivni i vizuelni pragmemi, uz zanimljiv primjer gestema (*razbacati*). Očekivano, s obzirom na korpus, semantičko-pragmatičko polje *plača* prošireno je na polje *bola*, *tuge* i *smrti*. Ostale vrste riječi, odnosno leksičke jedinice – imenice, pridjevi, prilozi i uzvici – iako u manjem broju ekscerpirani, čine važan element pragmatičkog opisa *plača*.

Pragmafrazemi *plača*

Već smo ranije spomenuli da u korpusu dominiraju varijantni oblici balada, tako da su očekivane i različite varijante pragmafrazema *plača* (*tuge*, *bola* i *smrti*). Najfrekventniji su pragmafrazemi *smrti*: “Od dragosti¹⁴ **dušu ispustila**” (*Antologija*, 52); “od žalosti mila majka/**na zemljicu crnu pade**/nikad gore ne ustade” (*Antologija*, 66); “**Crče majka** za dva sina” (*Antologija*, 69); “od jada joj **srce puklo**” (*Antologija*, 80); “jer **umrije** Meho **od žalosti**” (*Antologija*, 96); “al’ se Fata **s dušom rastavila**” (*Antologija*, 97); “Bego se je **životom rastao**” (*Antologija*, 110). Ovdje vidimo gotovo identičan pragmafrazem kojim se opisuje smrt djevojke Fate – “al’ se Fata **s dušom rastavila**”

života Zlate” [Ah, I swear by God, you Travnik-born girl,/ you’ll again find Ahmed bey,/ and I will never find my Zlata] (*Antologija*, 114); “Isaj-beže, **jaoj** srce moje!” [Isa bey, **oh**, my heart”] (*Antologija*, 152). Their meaning and function are conditioned by the utterance that follows, which is most frequently an exclamation in the vocative case, which is seen in the bracketed examples in Bosnian, all stylistically marked (*boga mi, mila majko moja, srce moje*).¹⁴

Pragmemes of *crying* in the analysed corpus are mainly realised through verbs, as auditive and visual pragmemes, with an interesting example of a gesteme (*razbacati* [to scatter]). As expected, considering the corpus, the semantic and pragmatic field of *crying* is expended to the field of *pain*, *sorrow* and *death*. Other parts of speech, i.e., lexical units – nouns, adjectives, adverbs and exclamations – although fewer in number, consist an important element of the pragmatic description of *crying*.

Pragmaphrasemes of *Crying*

We have previously mentioned that the corpus is dominated by variants of ballads, so the different variants of pragmaphrasemes of *crying* (as well as of *sorrow*, *pain* and *death*) are also expected. The most frequent pragmaphrasemes of *death*: “Od dragosti¹⁵ **dušu ispustila**” [From joy she **breathed her last**] (*Antologija*, 52); “od žalosti mila majka/**na zemljicu crnu pade**/nikad gore ne ustade” [from sorrow did the good mother/**fall to the black ground**/never did she rise again] (*Antologija*, 66); “**Crče majka** za dva sina” [Mother **is dying** after her two sons] (*Antologija*, 69); “od jada joj **srce puklo**” [from sorrow did her **heart break**] (*Antologija*, 80); “jer **umrije** Meho **od žalosti**” [for Meho **died of sorrow**] (*Antologija*, 96); “al’ se Fata **s dušom rastavila**” [but Fata **parted with her soul**] (*Antologija*, 97); “Bego se je **životom rastao**” [Bego parted with life] (*Antologija*, 110). Here we see an almost identical pragmaphraseme

¹³ O vokativnim eksklamacijama vidjeti više u Durmišević-Cernica (2017: 211–222).

¹⁴ Ova imenica, kad se uzme u obzir sadržaj pjesme, kao pragmem ima ironično značenje.

¹⁴ On exclamations in the vocative case, see more in Durmišević-Cernica (2017: 211–222).

¹⁵ This noun, when the content of the poem is considered, carries an ironical meaning as a pragmem.

i mladića Bege – “Bego se je **životom rastao**”, što nas, zapravo, podsjeća, da su bol i tuga u baladama univerzalni: podjednako pate, boluju, tuguju, umiru – i žene i muškarci. No, da li izbor pragme *duša* u odnosu na *život* u varijantama pragrafrazema ipak pokazuje jednu vrstu dodatne ekspresije tuge kad je *duša* pitanju, u odnosu na *život*?

Izdvajamo i primjer: “Zajedno im **dženazu** klanjaše” (*Antologija*, 107) kao pragrafrazem u kojem je dominantan vjerski kulturem *dženaza*¹⁵, kao i primjer: “ona **mjeri plećma zemlju**” (*Antologija*, 107) – pragrafrazem *smrti* u kojem dominira specijalni kod, prostorni pragram koji je aluzija na *grob* – vječni počinak u zemlji. Također, zanimljiv je pragrafrazem *smrti* u kojem dominiraju pragrami *srce* i *duša* kao simboli ljubavi i života, čijim, “prestankom kucanja” nastupa smrt: “sam je sebe **nožem udario posred srca gdje mu duša kuca**” (*Antologija*, 115). Jasno vidimo kako na dva različita intenzitetska polja funkcioniraju *život* i *smrt*; *ljubav* i *tuga*.

Pragrafrazemi *plaća*, *bola* i *tuge* izuzetno su ekspresivni, afektivni i konotativni: “stade ljuba **suze proljevati**” (*Antologija*, 52); “**tri jastuka suza napunila**” (*Antologija*, 54); “**Pišći stara kao guja**” (*Antologija*, 77); “Ona **vrisnu kano ljuta guja**” (*Antologija*, 116); “pa **zatuži kao kukavica**” (*Antologija*, 131); “Tu je majka sabur učinila/učinila, **suze ne pušćala**” (*Antologija*, 161); “Tad je majka **suzu popušćala**” (*Antologija*, 162); “On **boluje u ranami ljutimi**” (*Antologija*, 21); “i umrije, žalosna **joj majka**” (*Antologija*, 55); “**Figanj**¹⁶ čini, kose čupa” (*Antologija*, 77). No, posebno izdvajamo one pragrafrazeme koji uključuju gesteme ruku, kao

describing the death of a girl Fata – “al’ se Fata **s dušom rastavila**” [but Fata **parted with her soul**] and a young man Bego – “Bego se je **životom rastao**” [Bego *parted with life*], which reminds us, in fact, that pain and sorrow in ballads are universal: both men and women suffer, are in pain, are sad and die. However, the question arises whether the choice of the pragram *duša* [soul] in relation to *život* [life] in the variants of pragramphrases shows an additional expression of sorrow when the *soul* is concerned in relation to *life*.

We also separate the following example: “Zajedno im **dženazu** klanjaše” [They performed **Janazah** for them both] (*Antologija*, 107) is a pragramphrase in which the religious culture-specific term Janazah is dominant¹⁶, as well as the example: “ona **mjeri plećma zemlju**” [she measures the ground with her shoulders] (*Antologija*, 107) – the pragramphrase of *death* in which a special code dominates, a spatial pragram by which it is alluded to the *grave* – the eternal rest in the ground. Also, the pragramphrase of *death* in which the pragrammes *srce* [heart] and *duša* [soul] dominate as symbols of love and life is also interesting, for once it stops beating, death comes: “sam je sebe **nožem udario posred srca gdje mu duša kuca**” [he hit himself with a knife next to the heart where his soul is beating] (*Antologija*, 115). We can clearly see two fields of different intensity – *život* [life] and *smrt* [death]; *ljubav* [love] and *tuga* [sorrow].

Pragramphrases of *crying*, *pain* and *sorrow* are exceptionally expressive, affective and connotative: “stade ljuba **suze proljevati**” [the beloved started **shedding tears**] (*Antologija*, 52); “**tri jastuka suza napunila**” [she filled three **pillows with tears**] (*Antologija*, 54); “**Pišći stara kao guja**” [squealing the old woman like **an adder**] (*Antologija*, 77); “Ona **vrisnu kano ljuta guja**” [She **shrieked like a fierce viper**] (*Antologija*, 116); “pa **zatuži kao kukavica**” [then she **mourned like a mourning dove**] (*Antologija*, 131); “Tu je majka sabur učinila/učinila, **suze ne pušćala**” [There the mother showed patience/in patience she **didn’t shed**

¹⁵ U islamu zajednička molitva, ali i sam vjerski čin pogreba.

¹⁶ Figanj je farsizam i znači vrisak, vika, plač.

¹⁶ A common prayer in Isla, as well as the very act of the funeral.

što je čupanje kose: “rusu **kosu raščupala**” (*Antologija*, 65) i *kršenje ruku*: “**Ruke lomi**, a govori” (*Antologija*, 77), koji svojom gestualnošću i ikoničnošću, kao elementima neverbalnog koda, pospješuju sveukupnu komunikaciju. Pragmafrazemi motivirani ekspresijom lica i tijela, slikovito dočaravaju ukupni govorni događaj ispjevan u baladi. Svaki navedeni i opisani pragmafrazem ima višestruku funkciju – djelovao je na sugovornika i promijenio je tok govornog događaja.

Zaključak

Analiza korpusa usmenih lirskonarativnih pjesama pokazala je veliki broj primjera pragmea i pragmafrazema kojima se opisuje *plač*, *bol*, *tuga*, *smrt*. Dominiraju auditivni i vizuelni pragmemi. Varijantni oblici pragmafrazema su *očekivani s obzirom na sadržaj Antologije* – čine je varijantni oblici balada. Na daljnji tok radnje balade utjecao je izbor određenog pragmea i pragmafrazema semantičko-pragmatičkog polja *plača*, *boli*, *smrti*, *tuge*. Ekspresivnost i afektivnost frekventne su odlike pragmea i pragmafrazema, ali posebno izdvajamo pragmatičke funkcije metaforičnosti, ikoničnosti i gestualnosti. Izbor određene pragmejske jedinice utječe na komunikaciju i daljnji tok govornog događaja. Izbor specifične leksičke jedinice koja će preuzeti pragmejsku ulogu nije nikada slučajna već je dio svjesnog izbora govornika.

a **tear**] (*Antologija*, 161); “Tad je majka **su-zu popušćala**” [Then the mother **shed a tear**] (*Antologija*, 162); “On **boluje u ranami ljuti-mi**” [He **pains in wounds sour**] (*Antologija*, 21); “i umrije, žalosna **joj majka**” [and she died, **poor soul**] (*Antologija*, 55); “**Figanj**¹⁷ čini, kose *čupa*” [She wails (expression in the poem: Faghān) pulling out her hair] (*Antologija*, 77). However, we will emphasise the pragmaphrasemes that entail hand gestures, such as hair pulling: “rusu **kosu raščupala**” [she **pulled** her golden **hair**] (*Antologija*, 65) and hand breaking: “**Ruke lomi**, a govori” [**breaking hands**, yet speaks] (*Antologija*, 77), which through the gesticulate nature and iconicity, as elements of the nonverbal code, improve the overall communication. Pragmaphrasemes motivated by facial expressions and bodily gestures are a vivid enhancement of the events described in the ballad. Each of the said and analysed pragmaphraseme has a multifaceted function – it affects the collocator, changing the flow of the speech event.

Conclusion

The analysis of the corpus of the selected oral lyrical-narrative poems has shown a considerable number of examples of pragmems and pragmaphrasemes describing *crying*, *pain*, *sorrow*, *death*. Auditive and visual pragmemes dominate. Variants of pragmaphrasemes had been expected considering the content of the *anthology* – it consists of variants of ballads. The selection of a certain pragmea and pragmaphraseme of the semantic field of *crying*, *pain*, *death*, *sorrow* influences the further development of the narrative. Expressiveness and affectiveness are frequent characteristics of pragmemes and pragmaphrasemes, but we especially emphasise pragmatic functions of metaphors, iconicity and gestures. The selection of a certain lexical unit affects communication and the further development of the speech event. The selection of a particular lexical unit which assumes the pragmatic role is never coincidental but a deliberate decision of the speaker.

¹⁷ Faghān is a Farsi expression meaning a wail, a lament, crying.

Izvori / Sources

Baza frazema hrvatskoga jezika, <https://frazemi.ihjj.hr/>, (10. 3. 2026).

Buturović, Dženana i Buturović, Lada: *Antologija bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama*, Sarajevo: Svjetlost, 2002.

Literatura / Literature

Austin, L. John. 2014. *Kako djelovati riječima*. Zagreb: Disput.

Bakšić, Sabina i Bulić, Halid. 2019. *Pragmatika*. Sarajevo: Bookline.

Durmišević-Cernica, Elma. 2014. "Uzvični pragmemi – komunikacijska, tvorbeni i stilistička analiza". Magistarski rad u rukopisu. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Durmišević-Cernica, Elma. 2017. "Vokativne eksklamacije u drami *Tri svijeta* Hamze Hume". Sarajevo: *Radovi Filozofskog fakulteta XX*: 211–222.

Guberina, Petar. 1952. *Zvuk i pokret u jeziku*. Zagreb: Matica hrvatska.

Halilović, Senahid; Palić, Ismail; Šehović, Amela. 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

Klaić, Bratoljub. 1968. *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zagreb: Zora.

Kristal, Dejvid. 1988. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit.

Pintarić, Neda. 1977. "Razvitak neverbalnoga koda". Zagreb: *Suvremena lingvistika* 43-44/1-2: 251–265. (<https://hrcak.srce.hr/23789>, pristup: 10. 02. 2023).

Pintarić, Neda. 2002. *Pragmemi u komunikaciji*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta.

Pintarić, Neda. 2010. *Pragmatični svijet osjetilnosti*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu – FF-press.

Prčić, Tvrtko. 1997. *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Rezić, Ana i Bonetti, Ana. 2021. "Percepcija emocija putem 'vizalnog i auditivnog kanala'". Zagreb: *Logopedija* 11/ 2: 50–60. (<https://hrcak.srce.hr/file/394686>, pristup: 08. 3. 2026).

Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I-II*. Zagreb: Matica hrvatska.

Tanović, Ilija. 2000. *Frazeologija bosanskog jezika*. Zenica: Dom štampe.